

İLÂHİYYÂT KÜLLİYYÂTI

3 üncü KİTAP

DİN
VE
SAFHALARI

Y A Z A N

Ömer Fevzi Mardin

Tevzi merkezi :

İstanbul — Ankara caddesi No. 62

Hilmi Kitab evi

İ S T A N B U L

Çeltuk Kollektif Şir. Matbaası

1 9 4 0

İLÂHIYYÂT KÜLLİYYÂTI

3 Üncü KİTAP

DİN
VE
SAFHALARI

Y A Z A N

Ömer Fevzi Mardin

Tevzi merkezi :

İstanbul — Ankara caddesi No. 62

Hilmi Kitab evi

İ S T A N B U L

Çeltuc Kollektif Şir. Matbaası

1 9 4 0

1/1

22/11/11

Çeltut Kollektif Şirketi Matbaası

Din birliği ve safhaları dinlerin menbaı ve gâyesi

Dinlerin menbaı birdir: Allah! gâyesi aynıdır. salah! din; Allahın talimile hazreti Adem den zuhura başlar. Peygamber silsilesini takiben gelir, ferdlerde yaşar, Hazreti İbrahim de zahire çıkar ve Hazreti Musa da kütle dini olarak Beni İsrail ile beşeriyete yayılır, istikrar bulur ve bundan sonra musevîlik, isevîlik, Muhammedîlik gibi başlıca üç büyük yaş devresi geçirir. Ehli kitaba göre din hayatında hakikat böyledir:

Beşeriyetin yaş devrelerinde aldığı din isimleri; dinin esasını, gâyesini hakikatinden ayırmış değildir. Her devrede ki bu esas salâh! ve gaye; kemâl olarak aynıdır.

Devreler matalibindeki fark, yalnız mikyasda ve lisandadır. Din: Beşeriyetin yaş devrelerindeki idrak kabiliyetine ve ihtiyacı hazırına göre matalibinde asgarîden azamî mikyasa doğru ve lisanda şedidden, mülâyime doğru hakîmane bir tahavvül gösterir, asgarî mikyas olan evâmiriaşere ile evvelâ ferdi cemiyete muzur olmaktan sakındırır ve bu disipline alışdırdıktan sonra ona azamî kemal mikyasına doğru hız verir, cemiyete faydalı ve fedakâr olmağı emreder, netice itibarile din, bir küldür, bir olan Allahın dini de birdir

beşeriyeti en genç yaşından müeyyedeleri ile disiplini altına alır, salah yolunda kemale götürür, binaenaleyh üç devrenin mukaddes kitapları neticesine göre: Hakikat şu maddelerle kabili izahtır:

Teslimiyet dini

Madde - 1 Allahın bir olan dini teslimiyet dini-
dir. Allaha inanup ve güvenüp kendini Allaha teslim eden insan, müslümana göre islâmdır, zira islâm kelimesinin ifade ettiği mana; (Teslimiyet) dir. İşte müeyyedeleri, mütalea buyurulsun. (1)

Haşiye : (1)

(2 - Bakara - 129(127÷128)) (İbrahim ve İsmail Cenabı-hakka) : Yarabbi, bizi sana teslimimevcudiyet etmiş kıl ve zürriyetimizden sana islâm ve ihlâs ile muttasıf bir ümmet çıkar ve bize adab ve erkânı haccimizi göster ve tevbemizi kabul buyur, çünkü sen, tevbeyi kabul edici ve kullarına rahmet edicisin (dediler)

(2 - Bakara 132(131)) : Rabbi İbrahim ile islâm ol dedikte, İbrahim âlemlerin Rabbına İslâm oldum (yani nefsimi teslim ettim)dedi.

(2 - Bakara -133(132)) : İbrahim evlâdlarına ve Yakupta evlâdına islâm ile vasiyet edip : ey oğlum Allahüteâlâ sizin için bir din ayırdı imdi ancak müslüman olduğunuz halde irtihal ediniz dediler.

(3 -Âliümran -66(67)): İbrahim yahudi ve nasranî değildi (çünkü onlara aid ahkâm ve şariat henüz nazil olmamıştı) lâkin yanlış ve batıl itikadlardan beri ve

Haşiyeye 1 den devam :

Allahütealâya temamilere kendini teslim etmişti ve müşriklerden değildi.

(6 - En'am - 161): deki Rabbim beni doğru yola hidayet buyurdu, bir kuvvetli ve sabit dine nail eyledi ki o, hakka yakın ve batıldan uzak olan dini İbrahmdir.

(22 - Hac 77-78(78)): ve din emrinde üzerinize güçlük yapmadı, o babanız İbrahimin dinidir ve bundan evvel ve bu dinde sizi müslüman diye tesmiye eden odur.

(39 - Zümer - 3): Agâh olun ki şirk ve riyadan halis din; Allahın dinidir.

(3 - Âliümran-18(19)) :Allah indinde din; islâmdır. (yani teslimiyet esasına müstenit İbrahimin dini dir.)

(60 - Mümtahine-4ve5(4)) : İbrahim ve onunla beraber olanlarda sizin için iktidaya lâayık sünnetihäsene vardır.

(12 - Yüsuf - 101) : (Yüsuf Rabbe) gökleri ve yeri yaratan sensin dünya ve ahirette benim dostum ve velim sensin, beni müslüman olarak vefatettir ve salihlere ilhak buyur.

(7 - Ârâf - 126) : (firavnın sihirbazları Rabbe) ya Rabbî bizim üzerimize sabır gönder, ve bizi müslüman olarak vefat ettir.

Haşıye 1 den devam :

(27-Nemil-29ilâ31(31)) : (Süleymanın Belkise mektubundan) müslüman olarak bana gelin.

(5 - Mâide-114(111)) : (Havariyyuna): bana ve resulüme îman edin diye vahi eylediğimizden, onlar iman eyledik ya İsâ, bizim müslümanlardan olduğunuza şahit ol dediler.

(5 - Mâide-4(3)) : bu gün dininizi sizin için ikmal ettim ve üzerinize nimetimi itmam ettim ve size din olarak islâmı razî olup ihtiyar ettim.

(72 - Cin - 8ilâ15(11)) (Cin lisasından) bizden müslümanlar olduğu gibi levhiden adûl edenler de vardır.

(42 - Şûra - 13) : Allah size dinden Nuha vasiyet eylediği şeyi şeri' buyurdu ya Muhammed sana vahi eylediğimiz ve onunla İbrahim ve Musa ve İsaya vasiyet ettiğimiz dinin ahkâmını temamilere yerine getiriniz, ve onda tefrikaya düşmeyiniz (bunu size emir ve şeri' buyurdu)

İncil şerifden:

(Galatyalılara - 3 - 6 ilâ 9): nitekim İbrahim Allaha îman etti ve kendisine salâh sayıldı imdi bilinki îmanda olanlar, İbrahim oğulları onlardır ve kilap (yani tevatırşerif) Allahın, milletleri îmanla salih sayacağını önceden görerek İbrahime: "bütün milletler sende mubarek sayılacaktır... diye (tekin-12-3(2÷ 3)) önceden

Hazreti İbrâhîmin Din Esası

Madde - 2 Dinlerin ruhu bir olduğu gibi aslı ve hedefi bir olan bu dinlerin mübelligleri Peygamberlerin babaları da birdir. Hepsi de Hazreti İbrahimin evlâdıdır. Enbiyai Beniisrail, Musa ve isa aleyhisselâm hazaratı İbrahimin oğlu İshakdan, hazreti Muhammed Aleyhisselâm da hazreti İbrahimin oğlu İsmailden gelmiştir.

Cenabıhak hazreti İbrahime ma'nen tam bir kemale ihsan buyurarak anın teslimiyeti tammesine iltifaten bütün Peygamberleride onun neslinden getireceğini vaid buyurmuş ve getirmiştir.

Binaenaleyh Musevîlik, İsevîlik ve Muhammedîlik İbrahimin teslimiyet dininin temadisinden ve beşeriyetin yaşına göre devir devir inkişafından ibarettir. İşte müeyyideleri, Haşiye (2) mütalea buyurulsun.

Haşiye 1 den devam:

müjdeledi, şöyleki: îmandan olanlar îman eden İbrahim ile beraber mubarek sayıldılar.

Haşiye: 2

Kur'anıkerimden :

(21 - Enbiya - 51) : İbrahime rüşt ve sedadı verdik.

Haşîye 2 den devam:

(21 - Enbiya -71) : İbrahimi (ateşten) ve Lutu kurtarıp âlemler için mübarek kıldığımız yere gönderdik.

(46(26) - Şuarâ-84ilâ86(83÷85)): (İbrahim) Ya Rabbî bana hüküm (ilim ve nübüvvet) ihsan buyur ve beni salihlere ilhak et, benden sonra gelenler arasında benim için zikricemîl kıl. Ve beni nimetleri bol ve daim olan cennetin varislerinden eyle (dedi).

(37 - Saffât-100ilâ111(108÷111)): İbrahime ondan sonra gelenler arasında zikricemîl bıraktık. İbrahim üzerine selâm olsun. Biz muhsinleri böyle mükâfat eyleriz o, bizim mümin kullarımızdandır.

(37 - Saffât-112ve113(112)) : ve onu (İbrahimi) salihlerden bir nebi olan İshak ile tebşir ettik.

(37 - Saffât-83(83÷84)): İbrahim Nuha peyrev olanlardandır. Rabbına bir selim kalb ile geldi.

(19-Meryem-56ve57(54÷55)) : ve kitapta İsmailin kıssasını zikret o doğru vaidlî nebiyyi mürsel idi, ehline namaz ve zekât ile emrederdi. Ve Rabbinin indinde mazharınıza olmuşlardandı..

(11- Hût -74 (75)): İbrahim, halim kalbi rakik, halka acır ve onlar için Allaha yalvarırdı.

(5 - Maide-6(5)) : Kendilerine kitap verilenlerin yemekleri size, ve sizin yemekleriniz de onlara helâldir.

Haşiye2 den devam :

Hadisişerif:

Dünya ve ahirette İbnimeryeme benden evlâ ve yakın kimse yoktur. Benimle onun arasında başka bir Peygamber dahi gelmedi Peygamberler bir babanın evlâdıdır, anneleri ayrıdır, dinleri ise birdir.

İncilişerifden:

(Resullerin işleri-7-1 ilâ 4(2÷4)) kardeşler, ve babalar dinleyin, atamız İbrahim (Haran) da oturmazdan evvel Mezopotamyada bulunduğu zaman İzzetullah kendisine göründü, ve ona dedi: Memleketinden ve akrabanın yanından çık ve benim sana göstereceğim memlekete gel, o zaman Kildanilerin memleketinden çıkıp (Haran) da oturdu.

(Resullerin işleri - 7 - 8) ve ona sünnet ahdini verdi, ve böylece İbrahim İshakın babası olup onu sekizinci günde sünnet etti. ve İshak Yakubun Yakub da on iki büyük ataların babası oldu.

(Yakub-2-24(23)) ona (Hazreti İbrahime) Allahın dostu denildi.

Tevratışerifden:

(Tekvin- 17-1 ilâ 8) ve Abram doksan yaşında iken Rab Abrama görünüp ana hitaben ben (Allahükadirim) huzurumda sülûk edip kâmil ol, ben dahi benim ile senin aranda ahdimi vazedip seni gayetle çoğaltacağım dedi, ol vakit Abram yüz üstüne (Secdeye) düşüp Allah anınla tekellüm ederek dedi ki: işte senin

Allahın Birliği Esası

Madde – 3 Hazreti İbrahimin îman ettiği Allah

Haşıye 2 den devam :

*ile benim ahdim olup sen çok milletlerin pederi olacak-
sın ve bundan böyle ismine Abram denilmeyüp ben se-
ni çok milletlere peder ettiğim için ismin (İbrahim)
olacaktır ve seni gayetle meyvedar kılıp senden millet-
ler hasıl edeceğim ve senden melikler zuhur edecektir.
Ve ben senin ve senden sonra neslinin Allahı olmak
için benim ile senin aranda ve senden sonra kendi asır-
larında neslinin arasında ahdi ebedî olmak üzere sabit
kılarım. Ve gurbetinin diyarını yani bütün ken'an di-
yarını mülküebedî olarak sana ve senden sonra nesline
verip onların Allahı olacağım.*

*(Tekvin -17-10) benim ile sizin aranızda ve
senden sonra neslin arasında hıfzedeceğiniz ahdim bu-
dur ki sizde, her bir erkek hitan olunsun.*

*(Tekvin - 17 - 20) İsmail hakkında da seni din-
leyüp her işde anı bereketledim ve anı meyvedar kıla-
rak gayetle çoğaldacağım ve on iki emîr tevliğ edecek
ben dahi anı büyük bir millet kılacağım.*

*(Tekvin -21-12 ve 13) (Rab İbrahim) senin
neslin İshak ile yâdolunacaktır. Ve câriyenin oğlunu
(İsmaili) dahi senin neslin olduğu için bir millet ede-
ceğim.*

birdir. Her şeyin evveli ve âhırı ve zahiri ve batını ve her yerde hazır ve nazır ve her şeyi muhît ve her şeye merci olan İlâhi gaybdır.

İşte müeyyedeleri :

Haşiye (3)

Haşiye (3) mütalaa buyurulsun

Musevî mukaddes kitaplarından:

(Eş'îya- 44-6) : İsrailin meliki olan Rab ve anın velisi olan Rabbilcünûd böyle buyurur, «evvel benim, âhir benim ve benden gayrı ilâh yoktur.»

(Eş'îya-46-9) : Allah benim ve gayrı yoktur. Allahım ve benim nazîrim yoktur.

(Eş'îya-48-12) : Ey Yakub ve davet ettiğim İsrail, beni dinle ben oyum, evvel benim âhir benim.

(Eş'îya -41-13): Zira senin sağ elinden tutan ve sana, korkma senin yardımcınım diyen, Allahın Rab benim.

(Eş'îya - 66 - 14) : göreceksiniz ve kalbiniz sevinecek ve kemiklerini yeşil ot gibi tazelenecelik ve Rabbin eli kulları üzerinde (olduğu malûm olacaktır.)

(Eş'îya - 45 - 5): Rab benim ve gayrı yoktur. Benden gayrı ilâh yoktur.

(Eş'îya - 45 - 15): sen kendini hafî tutan Allah-sın.

(Vâiz - 12 - 7): o zaman toprak evvelki haline

Haşiye 3 den devam :

dönecek ve ruh anı veren Allaha rucû edecektir. (+)

Zeburi şerifden :

(Mezmurlar - 36 - 6) : Yarab insanı ve hayvanı sen hıfzedersin.

(Mezmurlar - 121 - 5) : Rab hafızımdır. Rab senin sağ elinin yanında sana sayedir.

(Mezmurlar - 89 - 46) ne vakte kadar ya Rab daima gizleneceksin.

(Mezmurlar - 139 -5) : beni arddan ve önden ihata ettin ve elini üzerime koydun.

(Mezmurlar - 139 - 10): orada (denizin uclarında sakın olsam) dahi senin elin beni kılavuzlayıp sağ elin beni tutar.

İncilişerifden :

(Markus - 12 - 29): dinle ey İsrail Allahımız Rab, bir olan Rabdır.

(1 - Korintoslulara - 8 - 4): Birden başka Allah yoktur.

(1 - Korintoslulara - 8 - 6): bizim için bir Allah baba vardır. Her şey ondandır ve biz dahi onun içiniz.

(Mattâ - 10 - 29): iki serçe kuşu bir paraya satılmazmı, ve babanızın (Allahın) izni olmadıkça onlardan hiç biri yere düşmez.

(2 - Korintoslulara - 6 - 16): nitekim Allah de-

(+) Beniisrailde ilk hayati ebediye fikri bu ayetle zahir ve malûm olur.

Haşîye 3 den devam :

miştir:« onlarda duracağım ve yürüyeceğim»

Kuranıkerimden:

(2 - Bakara - 255): o Allah ki, ondan gayrı Allah yoktur.

(20 - Tahâ-İlîlâ14(13÷14)) (Cenabıhak Musaya) ben seni kullarım arasından kendim için ihtiyarettim. Sana vahi olunan şeyi dinle: O Allahımki benden başka ilâh yoktur. Bana ibadet et ve beni zikr'ile namaz kıl.

(29 - Ankebut - 46): ehli kitap ile en iyi surette mubahasa ediniz ve bize size kitap ve din gönderen Allaha îman ettik. Bizim ve sizin Allahımız birdir. Ve biz ona teslimi mevcudiyet etmişiz deyiniz.

(43 - Zuhref - 28): ve İbrahim kelimeitevhidi zürriyelinde baki kıldı.

(3 - Âliümran-52(53)): (Havariyyun) ya Rabbi, İsâya inzal eylediğin kitaba îman eyledik, ve resulün İsâya bizi davet eylediği dinde tabi olduk, bizi vahdaniyetülâhiyyet'e şehadet edenler zümresine yaz dediler.

(10 - Yunus - 90): vaktaki fırvanın boğulmak üzere idi (Beniisrailin îman eylediği, ondan gayrı ilâh olmayan, Allaha îman ettim ve ben müslümanlardım) dedi.

(6 - En'am - 75): babasının ve kavminin dalâletini gösterdiğimiz gibi İbrahime erbabı yakînden ol-

Haşiye 3 den devam :

ması için göklerin ve yerin melekûtunu, mahlûkat ve mevcudatını gösterdik.

(6 - En'am - 76): vaktaki gece onu örttü bir yıldızı görmekle bu benim Rabbımdır dedi. O yıldız batıktan sonra İbrahim ben batanları sevmem dedi.

(6 - En'am - 77): ayı doğarken gördükte acaba Rabbım bumudur dedi. Vaktaki ay battı, İbrahim de eğer Rabbım bana hidayetmezse ben yollarını azıtmış kavimden olurum sözünü ilâve etti.

(6 - En'am - 78): vaktaki güneşin doğduğunu gördü bu benim Rabbımdır, cümlesinden büyüktür dedi. Güneş batınca ey kavmim ben sizin şirkinizden beriyim dedi.

(6 - En'am - 79): ben vechimi ve yüzümü batıldan uzak ve hakka mütemayil olarak gökleri ve yeri yaradana çevirdim ve ben müşriklerden değilim dedi.

(41 - Fussilet - 54): ve agâh olun Cenabıhak her şeyi muhittir.

(57 - Hadid -1:5 (2÷3)): her şeye kadirdir. Her şeyden evvel, ve her şeyden ahır, her şeyden zahir ve her şeyden batındır. Ve her şeyi bilicidir.

(2 - Bakara -116 (115)): maşrik ve mağrip Allahındır. Yüzünüzü her ne tarafa çevirirseniz Allahın vechi oradadır.

(6 - En'am -164): o her şeyin Rabbıdır.

(3 - Âliümran - 189): göklerin ve yerin mülkü

Haşıye 3 den devam :

ve tasarrufu Allahütealânındır.

(3 - Âliümran - 109): göklerde ve yerde olan herşey Allahütealânın mali, mülkü, ve mahlukudur. U-murun kâffesi ona irca' olunur.

(31 - Lokman - 15): sonra merci'iniz banadır.

(43 - Zuhref - 14): *Ve biz Rabbimize rucû edicileriz deyiniz.*

(5 - Mâide -51 (48)): hayırlarda müsabaka ediniz cümlemenizin merci'i Allahü tealâdır.

(19 - Meryem - 1): Allah kullarına kâfidir. On-ları doğru yola götürür, eli bütün ellerden üstündür.

(20 - Tahâ -45 (46)): Allahütealâ korkmaymız ben sizinle beraberim işidir ve görürüm buyurdu.

(25 - Furkân - 31): sana yol gösterici ve yardım-cı olarak Rabbin kâfidir.

(11 - Hût - 57): Rabbim her şey üzerine hafız ve gözcüdür.

(9 - Tevbe - 41 (40)): Mahzun olma Allah bizimle beraberdir.

(50 - Kaf -17 (16)): biz onlara şah damarından ya-kınız.

(40 - Mü'min - 44): ben işimi Allaha havale et-tim muhakkak Allah kullarını görüp gözedicidir. Dedi. Hadisi şerif:

«Cenabıhakkın eli cemaat üzerindedir.»

Hıristiyanlara Göre Birlik Esası

Madde - 4 Hıristiyana göre de dinler birdir. Çünkü Hazreti İsa Aleyhisselâmın tebligatına göre kendisi Tevratı şerif ahkâmına tabidir ve yalnız Beniisrailin gaybolan sürüsünü aramağa gelmiştir. Kitabı Musadan bir harf değiştirmenin imkânı yoktur.

Havariyunun İncilişerifde muharrer mektuplarına göre de Hazreti İsadın sonra gelenler dahi Allaha tevbe ederlerse onlarda aynı nimetlere mazhar olurlar. İşte müeyyideleri: (4) üçü haşiyeyi mütalaa buyurunuz.

Haşiye 3 den devam :

« İmanın efdali her nerede olursan Cenabı Allahın seninle olduğunu bilmendir. »

Haşiye 4

(Matta -5-17 ilâ 20): sanmayın ki ben şeriatı (Musanın şeriatini) yahud Peygamberleri ibtal etmeğe geldim, ben ibtal etmeğe değil, fakat tamamlamağa geldim. Zira doğrusu size derim, gök oer yer zail olmadan, ber şey vaki oluncuya değin şeriatattan (Musanın kitabından) en küçük bir harf veya bir nokta bile asla zail olmayacaktır. Bundan dolayı herkim (Ahdikadim kitabındaki) bu en küçük emirlerden birini bozar ve insanlara böylece talim eylerse göklerin melekû-

Haşiye 4 den devam :

tunda ona en küçük denilecektir, fakat her kim onları icra eder ve talim eylerse ona göklerin melekûtuda büyük denilecektir. Zira size derim ki, salâhınız, yazıcılar ve ferisilerinkinden ziyade olmazsa asla göklerin melekûtuna girmeyeceksiniz.

(Resullerin işleri - 11 - 17): eger Allah onlara da (Yabancılarada) aynı atiyeyi ihsanettise ben kim oluyorum ki Allaha karşı durabileyim. (18) onlar da bu şeyleri işitince susdular ve Allaha hamdedip dediler. Öyle ise Allah milletlerede hayat için tevbeyle ihsan etti.

(Resullerin işleri 2 - 39(38÷39)) Ruhülkudus atiyyesini alacaksınız. Çünkü vaid size ve çocuklarınıza ve uzakta olanların hepsine, Allahımız Rabbin kendisine çağıracağı her ne kadar varsa onlaradır.

(Matta -15-22 ilâ 24) ve işte bir ken'anlı kadın o havaliden geldi, ve Yarab bana merhamet eyle. sen ey Davud oğlu, kızım bir cin tarafından fena halde tutulmuştur, diye bağırdı. Fakat İsa ona bir kelime cevap vermedi, ve şakirdleri gelip: onu uzaklaştır, zira arkamızdan bağıırıyor, diyerek İsa'ya yalvardılar. Fakat İsa cevap verip dedi, ben İsrail evinin gaybolmuş koyunlarından başkasına gönderilmedim.

Muhammedilere Göre Birlik Esası

Madde (5) Muhammedilere göre dinler birdir ve Hazreti İbrahimde zuhur eder ve Hazreti Musada kütle dini olarak yayılır. Ve bir müslüman itikad ve imanla Hazreti Muhammedden evvel gelen Peygamberlere ve onlara nazil olan kitaplara inanmak ve aralarında fark gözetmemekle mükellefdir, işte müeyyeleri (5) inci Hâşiye mütalaa buyurulsun.

Hâşiye: (5)

(2 - Bakara-137(136)): ey mü'minler Allaha bize gönderilen Kurana, İbrahim ve İsmail, ve İshak ve Yakup ile esbata gönderilen şeylere, Musa ve İsâ ve bütün enbiyaya Rabları tarafından verilen kitaplara iman eyledik onlardan birini diğerinden tefrik etmeyiz ve biz Allaha halis ve muhlis müslimleriz deyiniz.

(4 - Nisâ-162(163)): Nuha ve ondan sonraki Peygamberlere vahi eylediğimiz gibi ya Muhanımed sanada vahieyledik. İbrahime Ve İsmaille ve İshaka ve Yakubda ve evlâdiyakuba ve İsâya ve Eyyuba ve yûnüse ve Haruna ve Süleymana vahieyledik ve Davuda zeburu verdik.

(6 - En'am - 84): ve İbrahime İshak ve yakubu hibe ettik ve her birine nübüvvet verdik. Bundan evvel

Haşiye 5 den devam

Nuha hidayet vermiştik ve Nuhun zürriyetinden Davud. Süleyman Eyyub, Yusuf, Musa ve Haruna da nübüvvet ihsan eyledik, biz Muhsinleri böyle mükâfat ederiz.

(6 - En'am - 85): ve Zekerriyya, Yahya, İsa ve İlyasa dahi hidayet ve Peygamberlik verdik. Bunların cümlesi salihlerdendir.

(6 - En'am - 86): ve İsmail, Elyasa, Yunus ve Luta da hidayetimizi ve nübüvveti ihsan ile cümlesini alemler üzerine ta'dil tercih ettik.

*(19 - Meryem -59(58)): işte bunlar Ademin ve Nuhun ve onunla beraber sefineye bindirdiğimiz kimsele-
rin ve İbrahim ve İsrailin zürriyetinden ve kendilerine Allahın in'am eylediği enbiya zümresindendirler. Bizim tariki hakka hidayet ettiğimiz ve nas arasında mümtaz kıldığımız kimselerdendirler. Onlara ayatı rahman tilâvet olunduğu zaman yüz üstü kapanırlar ve ağlayarak secde ederler.*

(10 - Yunus - 100): Allahın izni olmadıkça bir nefis iman edemez.

*(18 - Kehif -27(28)): yalnız Rablarının, rızasını isteyerek akşam ve sabah düa ve ibadet edenlerle nefsi-
sini sabırlı et.*

*(6 - En'am - 52): Allahın rızasını isteyerek sabah ve akşam Rablarına düa edenleri meclisinden tar-
detme onların hesablarından sana bir şey olmadığı gibi*

Cenabıhakkı Göre Birlik Esasında İnsan mefhumu

Madde: (6)

Cenabı Allaha göre:

A — İnsan mükerrerdir.

B — Bütün bu avâlim ve arz ve onlardaki şeyler insan için yaratılmıştır.

C — Bir insanın fitrî ve hayâtî mazhariyetleri Allahdandır, Allah istediğine istediği kadar istediği mevhibeyi verir. İstedliğini istediği kanaatta tutar, bi-naenaleyh her şey Allahtandır. Ve her varlığın menbaı

Haşiye 5 den devam

senin hesabından da onlara bir şey yoktur. Eğer onları tardedersen sen zalimlerden olursun.

(4 - Nisâ-25(26)): Allahütealâ size helâl ve haram ahkâmını beyan etmeği ve sizi sizden evvel geçenlerin sünnet ve mesleğine hidayeti, günahlarınızı bağışlamağı müradeder.

(21 - Hac - 67): her ümmet için bir din kıldık ki ona salık olurlar emridinde seninle münazaa ve mücadele etmesinler.

(5-Mâide-51(48)): ey insanlar sizden her biriniz için bir şariat ve mesleki mahsus kıldık eğer Allah mürad etse idi sizi bir tek millet kıldı, hayırlarda müsa-baka ediniz, cümlenizin mercii Allahütealâdır.

Allahtır. İnsanda tecelli eden her şey onundur, ve ondandır. ve her mazhar yani mahlûk onundur ve onun içindir. İşte müeyyedeleri: Hâşiye :(6)

Hâşiye: (6)

(A) Kısmı:

(Tekvin - 5 -1 (1÷2)): Allah insanı halk eylediği günde anı suretullah üzere yaradıp anları erkek ve dişi halketti. Ve anları mübarek kılıp halkolundukları günde onlara Âdem tesmiye eyledi.

(Tekvin - 9 -6 (6÷7)): Zira Allah insanı kendi sureti üzere halk eyledi, imdi siz meyvedar olunuz ve çoğalınız ve yerde artıp çoğalınız (dedi).

(Yakup -3-9): Allahın benzeyişinde yaradılmış olan insanlara

Kur'ân-ı Kerîmden:

(17 - Esrâ -71 (70)): biz Beni Ademi mükerrerem kıldık.

(64 - Tegabün - 1 ilâ 4 (3)) ve sizi en güzel surette tasvir etti.

Hadisi şerîf:

«Allahın sıfâtile tahallük ediniz»

«kendisinin bin misli hayre yetişen insandan başka birşeyyoktur.»

Hadisi kudsi:

(İnsanın sırrı benim sırrımdır ve benim sırrım o-

Haşiye 6 dan devam :

nun sırrıdır)

(B)Kısmı:

Tevratı şerifden:

(Tekvin - 1 - 26): ve Allah müşabehetimize göre suretimizde insan halkedelim ve anlar denizin balığına ve hava kuşuna ve bahâyime ve bütün zemine ve zemin üzerinde sürünen haşarâtın kâffesine hükümeyle-yeler dedi.

(Tekvin - 9 - 3) : hayvanların binmek için insana müsahhariyeti hakkında.

(Mezmurlar 115 - 16): zemini benî Âdeme ver di.

Kur'ânı kerîmden:

(22 - Hac - 64 ve 65(65)): görmezmissiniz ki Allah yer yüzünde olanları Ve emrile denizlerde yürüyen gemileri size musahhar kıldı.

(2 - Bakara - 29) o cenabı hakdır ki yer yüzünde ne varsa cümlesini sizin için halketti.

(14 - İbrahim - 34): ve size istediğiniz her şeyi verdi. Eğer Allahın nimetlerini tadadetmek isterseniz sayamazsınız.

(45 - Casiye - 13) :göklerde ve yerde olanların cümlesini kemali fazıl ve kereminden size musahhar kıldı, muhakka bunda tefekkür eden kavim için ayetler ve ibretler vardır.

Haşiyeye 6 dan devam

(C) Kısmı:

Tevratı şerifden:

Mülûküevvel - 2 - 7): fakir eden ve gani eden, indiren ve kaldıran dahi Rabdır.

(Eyyub - 32 - 8): Fakat insanda ruh var ve kadirin nefhi anları anlayışlı kılar.

(Mezmurlar -33(36) - 9): hayat menbaı sendedir, senin nûrunla nur göreceğiz.

(Mezmurlar - 62 - 11): kudret Allaha mahsustur.

(Emsalisüleyman -2-6): zira hikmeti Rab verir, ilim ve fehîm anın ağızındadır.

(Eş'îya - 41 - 4): işleyen, yapan ve devirleri ibtidadan çağırın kimdir, ben Yahuvayım evvel olan ve sonrakilerle olan benim.

(Eş'îya - 45 - 7): nuru vücade getiren ve zulmeti halk eden, selâmeti yapan ve beliyeyi halk eyleyen, bunların cümlesini yapan Rab benim.

(Eş'îya -45-9) : va...y kendi halikile niza edene, kendisi zeminin kiremid parçalan arasında bir kiremid parçasıdır. Balçık kendisini teşkil edene ne yapıyorsun, yahud senin yaptığın şeyin senin hakkında eli yoktur diye bilirmi?

(Eş'îya - 45 - 24): denilecektirki salâh ve kuvvetim ancak Rab iledir.

(Eremitiya - 10 - 23): yarab bilirimki insanın ta-

Haşiye 6 dan devam

riki elinde değildir, kendi adımlarını doğrultmak yürüy-en adamın elinde değildir.

(Eremya 18 - 6) : ey beni İsrail, işte çamur, çömlekcinin elinde nasılsa siz benim elimde öylesiniz.

İncilişerfiden:

(1 - Korintoslılara - 12 - 6): işlerin çeşidleri var fakat hepsinde her şeyi işleyen aynı Allah'tır.

(Yakup - 4 - 15) eğer Rab dilerse yaşayacağız ve bunu şunu yapacağız dimelisiniz.

Kuranikerimden:

(28 - Kasas - 68): İnsanlar için bir şey ihtiyar etmek hak ve imkânı yoktur.

(77(76)Mürsilat(Dehr)-29 ilâ31(30)): siz Allahütealâ istemedikçe bir şey isteyemezsiniz, (her şey onun meşiyetine merbuttur).

(65 - Talak - 12): o Allah ki yedi gökü ve onun misli arzı halketti Allahın emir ve kazası onlar arasında cari ve nâfiz olur. Taki Allahın her şey üzerine kadir olduğunu ve her şeyi muhit olduğunu bilesiniz.

(9 - Tevbe -52(51)): onlara deki size ancak Allahın yazdığı ve takdir ettiği şey isabet eder. O bizim mevlâmızdır. İmdi müminler Allahütealâyâ tevekkül etsinler.

(37 - Sâffât - 96) : ve sizi ve işlerinizi halkeden Allahdır.

(3-Âliümran-25(26)): söyle, Yarabbi sen malikil-

Musevîlere Göre İnsan Mefhûmu

Madde: (7)

Musevîliğe görede insan mefhûmu ayni derece mükerrerdir. Her Musevî, garipleri kendi gibi sevmekle ve hükümlerinde hiç farksız, ayni adalet mikyasile muamele etmekle mükelleftir, işte müeyyedeleri: (7) numaralı Hâşiye mütalaa buyurulsun

Hâşiye 6 dan devam

mülksün mülkü istediğin kimseye verir ve onu dilediğinden nez'edersin. İsteddiğini aziz eder, ve dilediğini zelil edersin. Hayrın kâffesi senin elindedir, ve sen her şeye kadirsin.

(3 - Âliümran-25(26)): söyle, Yarabbi sen malikil-elindedir.

(24 - Nur - 35): Allah dilediğini nuruna hidayet eder.

Hadisişerif:

(Kudret ve kuvvet ancak Allahındır).

(7) inci Hâşiye:

(Tekvin -1-27): Allah insanı kendi sureti üzere halk buyurdu.

(Tekvin - 1 - 28): ve Allah anları (insanları) mübarek kıldı.

(Lâvilu - 24 - 22): hükmünüz bir olsun yerliye

İnsan Birliğinde Takvâ Esası

Madde: (8)

Allah indinde insanların mükerremi; en sahibitakva yani Allah için insanlara en faydalı olanıdır. Ve ahrette insanların cennet ve cehennem mefhumunda göreceği muamele ve kıyamet günü amalinin hesabını verirken tabi olacağı mikyas esasları aynıdır. Hangi dinde olursa olsun, yani hangı Peygamber vasitasile Allahı tanımış ve ittika esaslarını öğrenmiş olursa olsun her kes iyi amelinin mükâfatını ve fena amellerinin neticesini idrak edecektir. Ve bunda ölçü bir olan Allahın rahman ölçüsüdür.

Allah her din ehline, mütekaddiminden hidayet ehli olanlara benzemeği emretmiştir çüânkü hidayet aynı Allahın eseridir.

Haşiye 7 den devam

nasıl ise garibe böyle olsun. Zira Allahınız Rab benim

(Tesniye-10-19) : garibi sevesiniz.

(Lâvilu-10(19)- 33 ve 34): diyarınızda sizinle bir garip sakın olursa anı tazyiketmeyesiniz, yanınızda sakın olan garib size yerliniz gibi olup anı kendin gibi sevesin.

İşte müeyyedeleri: (8) inci Hâşiye mütalea buyurulsun:

Haşiye: (8)

Kuranikerimden:

(6 - En'am-91(90)): *anlar o kimseler ki Allahın mazharı hidayeti olmuşlardır, sende onların mazhar olmuş oldukları hidayete iktida eyle,*

(56 - Vâkıa-10ilâ2⁷(10÷14)): *bir sınıfta sabikündür ki imanda sebket ettiler, onlar nimetleri bol cennetlerde cenabıhakkı karib olanlardır. Evvelki ümmetlerde çok ve sonraki ümmette azdırlar.*

(31 - Lokman - 15): *ve bana inabe edenlerin yoluna tabi olun.*

(6 - En'am - 90) *onlar Allahın hidayet ettikleridir, sende onların hüdasına iktida et.*

(2 - Bakara - 62): *şunlarki iman eylediler ve onlarki Musevî, İsevî, ve sabîû oldular. Onlardan Allahüteâlâyâ ve ahiret gününe iman edenler ve iyi işler işleyenler için Rabları indinde sevab ve mükâfat vardır. (5 - Mâide-72(69)): Ayetikerimesinin nihayetinde de:« bu gibiler için azab korkusu yoktur ve mahzun dahi olmazlar» buyuruluyor).*

(2 - Bakara -111 ilâ 112): *ehlikitap; ancak yahudi ve nasranî olanlar cennete girer dediler. Bu; belki şöyledir: Muhsin yani iyilik ve ihsan eder olduğu halde Allaha bütün mevcudiyetini teslim eden kimseler*

Haşiye 8den devam

İçin Rabb i indinde ecir ve mükâfat vardır. Onlar için korku yorktur ve bir endişe ile mahzun olmazlar.

(3 - Âliümran - 199): *ehli kitaptan bir takımları vardırki Allaha ve size nazil olan kurana ve onlara gönderilen Tevrat ve İncile iman ederler. Ve Allahdan itika ederler. Allahın ayetleriyle değersiz şeyleri satın almazlar. Onların ecir ve mükâfatları Rabları indindedir. Allahütealâ seriülhesabdır.*

(3 -Âliümran - 113): *ehli kitabın cümlesi müsavi değillerdir, onlardan bir tâife vardır ki Allahın ibâdet ve tâatında kaim olup gice sâatlarında secde eder oldukları halde Hakkın ayâtını tilâvet ederler.*

(3 -Âliümran - 114): *Allahütealâyâ ve ahiret gününe iman, maruf ile emir, münkerden nehri ederler. Hayrat ve hasanata koşarlar, onlar salihlerdendirler.*

(3 -Âliümran - 115): *hayırdan işledikleri her şeyi inkâr ve ketim olunmayup mükâfatı bilâ noksan verilir, Allahütealâ müttekileri bilir.*

İncilişerifden:

(Resullerin işleri - 10 - 28): *hiç bir adama bayağı yuhud murdar demeyeceğim.Allah bana gösterdi.*

(Resullerin işleri - 10-34 - ve 35): *gerçekten anlıyorumki Allah şahıslara bakmaz fakat her millette kendisinden korkan ve salâh işleyen ona makbuldür.*

Netice

Bir Tek Dinin Devir Safhaları

Madde: (9)

Mevcut dinler, bir tek dinin; devam ve inkişafından ibarettir.

Beşeriyetin yaşı, başı dolayisile kemâldeki noksanlığının ve imandaki kararsızlığının, teslimiyetteki selabetsizliğinin icabı olarak ilk dinlerdeki ahkâm şeditir. Sonra bu icab hafifledikçe mülâyimleşmiştir. Zira insanlar rüşdü mâneviye doğru gittikçe yükselmiştir. İşte müeyyedeleri (9) numaralı Hâşiye mütalaa buyrulsun.

Hâşiye: (9)

(84 - İnşikak - 19): siz insanlar halden hale tahvil olunursunuz.

(13- Raad -30(38)): her zaman için bir kitap vardır.

(40 - Mümin - 15): dünya ve ahirette kullarının derecelerini yükselten ve arşı âzamın sahibidir.

(3 - Âliümran-49(50)): ve benden evvel nazil olan Tevratı tasdik eder olduğum halde size haram kılınan şeylerden bazılarını helâl etmek için Rabbinizden ayet ve mucize ile geldim. (Hazreti İsa buyurdu.)

(4 - Nisâ-159ve160(160÷161)): Yahudilere, nefislerine zulümleriyle, bir çocuklarına Allahın yolunu kapamalarile

Haşiyeye 9 dan devam

neki olundukları halde rıbayı almalarile ve nasın malını haksız ve batıl olarak yemelerile kendilerine evvelce helâl edilmiş olan iyi ve leziz şeyleri haram kıldık.

(6 - En'am - 146): ve Yahudilere her tırnaklı hayvanı haram ettik ve sığır ile koyunun barsaklarına ve kemiklerine yapışık olan ve gövdelerinde bulunan müstesna olmak üzere iç yağlarını da haram eyledik. Bunu onların isyanlarının cezası olarak yaptık.

(3 -Âliümran-49(50)): ve benden evvel nâzil olan Tevratı tasdik eder olduğum halde size haram kılınan şeylerden bazılarını helâl etmek için Rabbinizdan ayet ve mucize ile geldim. (Hazreti İsâ Musevilere dedi).

(16 - Nahil - 124): onda resullerile ihtilâf edenlere Cumartesi günü haram kılındı. Ve Rabbin onlar arasında ihtilâf eyledikleri şeyler için hükmeder.

(7 -Âraf - 163): onlara deniz kenarındaki şehrin halinden sual et o şehrin halkı, Cumartesi günü bahlıklar küme halinde gelip diğer günlerde gelmediğinden sebit gününün hürmetine tecavüz ve teaddi eylediler. Fısıkları sebebile onları bu suretle düçarı belâ ve imtihan eyledik.

(7 -Âraf-165): onlar kendilerine olunan nasihatı kabul etmediklerinden, nehi edenlere, necat vererek, nefislerine zulüm eyleyenleri, Allahın emrinden çıkıkdıkları sebebile şiddetli azab ile kahrettik.

Müstekbel Kemal Devri Ve Tam Birlik

Madde: (10)

Mukaddes kitapların bize müjdelediği bir müstakbel devir vardır: Tam bir kemal devri: her din ehli; mev'ûd bu mes'ud devri beklemektedir. Bu devrin vasfı şöyledir: Birlik; bir Allah, bir iman esasında insanların birliği:

İnsanları ayıran, aralarına ayrılık gayrılık sokan, bilgisizlikler kalkacak, ruhlar nefislere hâkim olacak, ihtiraslar susacak, kuvvet yerine hak, husûmet yerine

Haşiye 9 dan devam

Musevî mukaddes kitaplarından:

Hazakıyal - 20 - 8): Mısır putlarını terketmediler.

(Hazakıyal -20 - 21): oğulları dahi bana âsi oldular.

(Hazakıyal - 20 - 24): ahkâmımı icra etmediler ve kanunlarımı reddetdiler ve sebtlerimi nakzeylediler ve gözleri ecdadlarının putlarında kaldı.

(Hazakıyal - 20 - 25): ben dahi anlara iyi olmayan kanunlar ve anlarla yaşayamayacakları ahkâm verdim.

(Hazakıyal - 20 - 33): (size) şiddetli hışım ile hükûmet edeceğim.

(Hazakıyal - 20 - 38): ve asileri ve bana karşı günah edenleri sizden ayıracağım.

muhabbet, cidal yerine teâvün, tahribat yerine tesanüd kaim olacak ve o devirde emniyet, saadet hüküm sürececek herkes, Allaha şükredecektir. Bizi bu devre sevkeden, ve bize bu salâh ve felâh yolunda rehberlik eden his: muhabbettir. Allaha muhabbet, ve Allah için halka muhabbet:

Hazreti İsâ Aleyhisselâm; bütün şeriatlar, bütün Peygamberler bu iki esas için gelmiştir buyuruyor: halik muhabbeti ve mahlûk muhabbeti:

Hazreti muhammed Aleyhisselâm da bu esası teyiden dinin en faziletli esası; (Allah için insanlarla sevişmek) olduğunu söylüyor. İşte müeyyideleri (10) uncu Hâşiyeyi mutalaa edelim.

Hâşiye : (10)

Hadisişerif:

«Allaha imandan sonra amellerin en faziletlisi insanlarla sevişmektir.»

«Allahda sevişmek farzdır.»

«Ey Allahın kulları kardeş olunuz.»

Kuranikerimden:

(2 - Bakara - 257): Allah iman edenlerin dostu ve velisidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.

(7 - Arâf - 43): onların kalblerinden bûğz ve hasedi çıkarırız.

(15 - Hacar - 47): onların kalblerinden gillüğüşi nezederiz. Birbirine kardeş olarak karşı karşıya tahtlar üzerinde otururlar.

Haşiye 10 dan devam

(33 - Ahzab - 43): o Allahdırki sizi zulmetten nura çıkarmak için üzerinize rahmet ifaze eder.

(11 - Hûd-117ve118(119)): ancak Rabbinin rahmet eyledikleri hilâfa düşmediler. Ve onları Allah rahmeti için halk eyledi.

(Tevbe-25(24)): deki; eğer babalarınız evlâdlarınız, kardeşleriniz, zevceleriniz, aşiretiniz, kazanmış, olduğunuz maliniz, kedadından korkduğunuz ticaretiniz sevdiğiniz diyar ve meskeniniz size Allahdan ve resulünden ve onun yolunda cehdetmekten (yani diğergâm olarak Allah için hizmet ve fedakârlıktan) daha sevimli ise Allahın emri gelmesine (yani cezanıza) intizar ediniz Allah fasik olan kavmi hidayet etmez.

(10 - Yunüs - 25): «ve Allah darüsselama dâvet eder.»

(3 - Âliümran-78(79)) «Kâmil ve muhlis olarak Allaha kul olunuz.»

İncilişerifden:

(Matta -22-37 ve 38): sen Rab Allahını bütün yüreğinle bütün canınla, bütün fikrinle seveceksin, büyük ve birinci emir budur.

(Matta - 22-39(39÷40)): ve buna benzeyen ikincisi, komşunu kendin gibi seveceksindir. Bütün şeriat ve Peygamberler bu iki emre bağlıdır.

Haşıye 10 dan devam

Tevratışerifden:

(Tesniye -6-4 ilâ 9): ey İsrail, dinle Allahımız Rab Rabbıvahiddir. Ve Allahın olan Rabbi bütün kalbinden, ve bütün canından ve bütün kuvvetinden sevesin, ve benim sana bu gün tebliğ ettiğim bu sözler senin kalbinde olup anları oğullarına dikkatlice tâlim edesin ve hanende oturduğunda ve yolda gezdiğinde ve yatığında ve kalktığında onların hakkında söyleyesin, ve anları elinin üzerine nişan olarak bağlayasın. Ve gözlerinin arasında alın bağı olsunlar, ve anları hanenin kapı sökelerine ve kapıların üzerine yazasın.

(Lavîlû - 19 - 18): ancak komşunu kendin gibi sevesin.

(Tesniye - 29 - 4(3÷4))Büyük mucizeleri gördünüz ve lâkin Rab size bu güne kadar fehmeden bir kalb ve gören gözler ve işitir kulaklar vermedi.

(Tesniye-30-6): ve Allahın Rabbi bütün kalbinden ve bütün canından sevmen için Allahın Rab kalbini ve neslinin kalbini hitan edecektir ki hayatta kalasın.

Zeburi şerif den :

(Mezmurlar-67-4) ve zeminde milletlere hidayet edeceksin.

(Mezmurlar - 102 - 18): gelecek devir için bu yazılacak: halk olunacak kavm Rabbe tesbih edecektir. Musevi mukaddes kitaplarından:

Haşıye 10 dan devam

(Eş'iya - 2 - 11) : *ol günde müteâl yalnız Rab bulunacaktır.*

(Eş'iya -32-17): *ve salâhın ameli selâmet ve salâhın semeresi ilelebed âsaiş ve emniyet olacaktır.*

(Eş'iya - 65 - 23): *anlar abes yere yorulmayacaklar. Ve belâ için çocuk doğrumayacaklar.*

(Eremitiya - 31 - 34): *ve artık herkes kendi komşusuna ve herkes kendi kardeşine Rabbi bil diyerek talim etmeyecektir. Zira küçük büyük anların cümlesi beni bilecektir.*

(Eremitiya - 32 - 39): *ve daima benden korkmaları için ve kendilerine ve kendilerinden sonra evlâdlarına hayır gelmesi için, anlara bir kalb ve bir tarik vereceğim.*

(Yoil - 2 - 28) *ve bundan sonra ruhumu cümle beşer üzerine dökeceğim ve oğullarınız, kızlarınız ilhamla söyleyecek, ihtiyarlarınız (salih) rüyalar görece ve gençlerinize vahiler gelecektir.*

(Miha -6-8): *hak üzere hareket etmek ve merhameti sevmek ve mütevazı' olarak Allahın ile yürümekten başka Rab senden ne talep eder?*

(Zekerriyya - 14 - 9): *ve Rab bütün zemin üzerine hükümdar olup ol günde Rab bir ve ismi bir olacaktır.*

Ferdlerin Tekâmül Esası

gaye:

İnsan; münferid ve mütecerrid halde yaşayamaz. Dinde gaye; ferdi cemiyete ihzar ve cemiyeti güzel ya-
şatmaktır.

İnsan; kendi başına kaldığı müstesna anlarda ken-
di hesabına, sevki tabii ile pek güzel hareket etmeğe ça-
lışır, sevki tabii ile, kendini tehlikeden korumak ve ken-
dine menfaat edinmek için bütün kudretini sarfeder.

Cemiyetin maddei ibtidaiyesi olan ferdi; cemiyete
bu ibtidailiği le katılırsa; cemiyeti derhal kendi şahsî
menfaati hesabına istismare kalkar. Cemiyete bir şey
vermek değil, hep cemiyetten almak ister.

İşte bunun için, din isterki ferdler; cemiyeti teşkil
ederken, her biri; kendi hesabına hareket etmesin.
Ferd; münferiden yaşarken takip ettiği zihniyeti cemi-
yet halinde de takip ederse cemiyet ferdlerin bir cidal
yeri olur. Cemiyetin her ferdi, müstakil bir benlik ve
varlıkla şahsî ihtiras (egoizmi) peşinde muhitine mu-
zur bir unsur olur.

İşte dindeki emirler, nehiler nizamiictimaiyi, mü-
teakabil emniyet ve hakka hürmeti tesis etmek içindir.

Din; ferdi maddei ibtidaiye olarak ele alır; evve-
lâ onu bir inzibat altına sokar ve onun zararlarının
önünü keserek cemiyete katar. Ve ondan sonra ona
diğergâmlığı, hayır severliği, insanlık gayretini ideâl
olarak gösterir ve kemâle doğru istikamet ve yol verir.

Mektebde tahsil veya âilesinde terbiye hayatını geçiren hir çocuğu göz önüne alalım: Bunun tahsil ve terbiye hayatında elde ettiği şey ikidir:

1 — Manevî,

2 — Maddî.

Manevî ve esas kısım; seciyye, ahlâk, mefkûre, ve terbiyedir.

Maddî kısım ise; ilim. fen, san'at veya her hanğı bir âmeli veya meslekî hayat bilğisidir.

Çocuk; manevî kısım ile evvelâ cemiyet içinde müsbet bir mevki' alır. Sonra her iki kısım ile cemiyeti faydalandırmak imkânını arar.

Medeniyetin koyduğu içtimaî nizamlar; insandan asgarî haddi ister; ve (cemiyete fenalık etme, hiç bir şeyi tahrip ve ziyan etme, hiç bir hakka tecavüz etme: der.) Bu kütleden istenen haddir. Din ise bu haddin azâmisini dahi istiyor ki (içtimaî muavenettir) hem de polisin malûmatı haricinde yapılan cürümlerin ceza müeyyidelerini ihtiva ediyor. Bu suretle hem eyi-liğin hem fenalığın müeyyidelerini hem mükâfat hem mücazat olarak ortaya koyuyor.

Dinin, azamî haddi koymak ve bunu mükâfatlarla teyid etmekle te'min ettiği diğér büyük bir fayda da kütlerde havâs yetişmesini teşviktir.

Kütleyi terakki yolunda götürenler, kemâl yolunda rehberlik, mürebbilik, örneklik edenler bu azamî haddi; mefkûre edinen havasdır. Azamî had olarak

dinin taleb ettiği Şeyin izahı da Şudur: (cemiyeti sev, faydala, onu kendine tercih et, kendini ona hasr ve vakfet; ve icabında feda et.)

Cemiyete vakf ve feda olmak; Allaha vakf ve feda olmak demektir, çünkü cemiyet Allahındır. Halk; halikin mali, aziz bir eseri, Allahın ailesidir. Allahın mülkünde yiz, Allah için halk olmuŐuz. Cemiyet için ve cemiyeti yaŐatmak için yaŐıyoruz. Cemiyeti yükseltmek, Allahın kemline uygun bir hale getirmek için yaŐıyoruz. Cemiyet kemâle gelecek ki Allahın kemli zahir olsun.

Binaenaleyh halka hizmet; hakka hizmettir Allahın bizatihi hiç bir Şeye ihtiyaç yoktur. Hep ihtiyaç bizim, cemiyetindir. Esas böyle olunca, din, mezhep noktainazarından cemiyetin kudsiyetini parçalayacak, arasına tefrika sokacak, Őahs telekkilere meydan yotur. Her tefrika bu esas ruha mugayirdir, ya cehlin verdiği taassubun veya ihtirasın mahsulüdür. Bu hakikati her din evliyası müdafaa etmiŐlerdir. Ve bütün halkı aynı kudsiyetle, aynı kıymetle görmek ve onları aziz ve mukaddes tutmak esasında mttehiddirler. Mesel Yunus Emre Hazretleri; «yetmiş iki milleti, yani bütün cihan halkını bir gözle grmeyenin Allaha imanı tamam olmaz ve ben yetmiş iki milletin ayaklarını pererek izaz eylerim.» Mealinde bir hakikat izhar eder.

Gördük ki mukaddes kitaplar evvelâ (Allahdan kork) diye telkine başlar, sonra sevgiyi talim ve irŐad-

eder. Neticede gaye olarak (cemiyete muhabbeti) gösterir ve (Allah için cemiyeti sev ve ona her şeyini ver) der.

Filhakika gaye halkdır, fakat, aciz mühtaç bir halka kim yüzünü dönecek? karşılıksız kim fedakârlık edecek? Onun karşılığı Allahın kendisidir. Amma bu hakikati kim takdiredecek, doğrudan doğruya Allah ile muamele var iken, her nimetin sahibi menbaı dururken fukara kapısına kim koşacak? Zühdün ilk ve egoist haleti ruhiyyesi böyle ferdi hesabıcılıktır.

İşte bunun içindirki din evvelâ; cehennem ve cennet müeyyidelerile insana Allah korkusu ve saygısı gösterir ve insan evvelâ cehennemden kurtulmak ve cennete kavuşmak için cebrinefs ederek gösterdiği taklidi zühd ile kendine bir salâh rejimi tatbik eder. Bu rejimin celbettığı ilâhi feyizler onda bir tebeddül yapmağa başlar, taklid hakikate; korku muhabbete tehavvüle başlar Böylece manevî ıstıfa ve tarakki ile insan da (hodgeâmlıktan - Egoizmden) (diğergâmlığa - altrovizme) doğru bir istihale hayatına kavuşur. Ve kemâllen-dikçe Allahın Rahman isminin tecellisine mazhar olur. Bu ismin manası şudur: (Ayırt etmeksizin ve karşılık istemeksizin acımak!)

Ve insan; evvelce uzaklaştığı, kaçtığı halkın içine bundan sonra Rahmani bir gayretle tekrar karışır, ve ancak onların içinde rahatlanır halka hizmetle ru-

hu gıdalanır. Gaye buna ermektir. (X)

(X) Kuranıkerimden:

(3- Âliümran-78(79)): «kâmil ve muhlis olarak Al-
laha kul olunuz. »

(61 - Saf - 14) «ey müminler Allahın yardımcı-
ları olunuz.»

Hadisi şerif: «ey Allahın kulları kardeş olun.»

İncilişerifden:

(1(2)- Korintoslulara-5-13) : «eğer kendimizde
değilsek; Allah içindir. Eğer aklımız başımızda ise
sizin içindir.»

(1 - Petros - 2 - 17): «bütün insanlara hürmet edin.
Kardeşliği sevin.»

(İbranilere - 13 - 21): « (Allah) kendi indinde
makbul olanı bizde yaparak her iyi şeyde kendi irade-
sini icra etmek için sizide kemâle erdirdin.»

(1 - Yuhanna - 5 - 20): « (Allah) hakikî olanı bi-
lelim diye bize anlayış vermiştir.»

(1 - Korintoslulara - 14 - 20): « akılda kâmil olun.»
(Efesoslulara 5-17): « akılsız olmayın, fakat Rabbin
iradesi nedir anlayın.»

İntibah Esasında Maksadın İzahı

İranda bulunduğum zaman bir Şii din Âlimi şöyle demişti:

Biz vukufda nakısız fakat sünnî ulemâ bizden nakıstır. Biz nakısız çünkü: Muhammedîlikten başka dinleri tettebbü' etmiş değiliz, yalnız şii ve sünni esasatını biliriz. Sünnî ulemâ ise şiiiliği de bilmezler.

935 senesinde İsviçrede bulunduğum zaman tanıştığım bir kimya müessesesi şefi, yüksek tahsilli yetmişlik bir zat bana şöyle demişti:

— Şimdiye kadar benim islâmiyet hakkında bildiğim şey veya edindiğim telkin hülâsatan şudur:

Bir müslüman hayatta lâakal bir gayrı müslimi öldürmedikçe Allahın rızasını kazanamaz.

Yüksek tahsilini ikmal etmiş Avrupalı diğer bir hayat adamıda bana şunu sormuştu: «Siz aya taparsınız, değilmi?»

Bu üç misal; bu yazıları okuyanlara, bu sui tefehhümleri teyid eden daha bir çok misaller hatırlatabilir.

Evet ne kendimizi nede başkalarını tenkide girişelim, iş uzar hülâsatan diyelimki: hangi dinde olursa olsun insanların ekserisi kendi dininin hakayıkını bile tamam bilmiyor. Nerde kaldı ki başka dinlerinkini bil-

sin. Bu cehalete siyasetin tabiatın ihtirasatı da katışınca cihan bir benlik ve tefrika dünyası halini alır.

Egoizmin girmediği, istismar etmediği cehalet sahası yoktur. Cahil ferd evvelâ şahsı hesabına egoisttir. Sonra sıra ile ailesi, mahallesi, zümresi, elhasıl köyü, şehri, dini, mezhebi, hesabına egoisttir. Ve binaenaleyh tefrikacı ve husumetçidir. Hulâsa kemâlsiz insan, her şeye dayanarak egoisttir, tarafğırdır. Yalnız bir tarafı düşünmek, korumak, yükseltmek ve öbür taraf zararına sivrilmek ister. Diğer tarafları hakir görür, ağıyar addeder. Ve teveffukunu muhafaza için daima kötülemek itiyadındadır.

Siyasî bir hudud içinde, bir bayrak altında yaşayanlar; din, mezhep, ırk farklarından dolayı birbirlerine kanunun emrettiği müsavi gözle, kardeşlik muhabbet hissile nasıl bakamıyorlarsa, muhtelif bayrak altında yaşayanlar da yekdiğerinin halkine aynı nazarla bakamıyorlar. İşte hastalık bu hakir görüşte, cehaletin beslediği bu egoizimdedir kemâlsizliktedir. Kemâl, tamamen bunun zıddını amirdir, dinlerin; hedefiaslisi, gayesi kemâldir; müttehiden ve tamamen bunun zıddını amirdir. Müdrik dinsizlerin müstakil vicdanları bile tamamen bunun zıddını amirdir.

Binaenaleyh ister bir bayrak altında yaşayan millette veya muhtelif bayrak altında yaşayan milletlerde olsun; ferdlerin veya zümrelerin yekdiğerine karşı yanlış nazarlarını, ve dolayısile fikirlerin hattâ kalblerini;

hislerini düzeltmek ve hakikate çevirmek için cehaletle, egoizmle mücadele lâzımdır. İşte bu satırlar mütekabillen birbirini hakir hattâ murdar gören insanları ikaz için yazılması lâzım gelen yazıların her hangi biridir.

Bu yazılar ile dinde, mezhepte egoizme yer olmadığını göstermek isetyorum, ve işe evvelâ en mühim bir kökten başlıyorum:

Müeyyidelerimi de yine ehli kitabın din esaslarından alarak ortaya koyuyorum. Ve okuyanları insafa davet ediyorum ve sözümü şu Hadisişerif ile bitiriyorum.

"Bir saatlik tefekkür yetmiş yıl (fikirsiz) ibadetten hayırlıdır"

Ve şu ayetikerimelere nazarı dikkati celb ederek okuyanları teemüle davet ediyorum :

1 — «49 - *Hücerât* - 13» : «ey insanlar, biz sizi bir erkek ve dişi den yarattık birbirinizi bilip tanıyasınız ve tanınasınız için sizi tâifeler ve kabileler kıldık, muhakkak Allah indinde ekreminiz, en ziyade takvâ sahibi olmanızdır.»

Diğeri:

2 — «5 - *Maide*-51(48)»: «ey insanlar sizden her biriniz için bir şeriat ve meslekî mahsus kıldık, eğer Allah murad etse sizi birtek millet kılardı, lâkin sizi imtihan için muhtelif ümmetler kıldı. Hayırlarda musabaka ediniz cümlenizin mercii Allahu taâlâdır.»

Diğeri:

3 — «49 - *Hücerat* - 10»: «muhakkak mü'minler kardeşirler, kardeşlerinizin arasını ıslah ediniz ve Allahdan sakınınız taki rahmete nail olasınız.»

Diğeri:

4 — «57 - *Hadid* - 25»: «biz resullerimizi vazih âyetler ve mûcizelerle gönderdik ve onlarla beraber Kitab ve mizan inzal ettik ki insanlar adalette kaim olalar.»

1 — Birinci ayetikerimede görüyoruzki zümre taaddüdünün sebebi yekdiğerimizi tanımaktır, halbuki yukardaki kıssalar gösteriyorki biz dünya zümreleri bir-birimizi henüz tanı mıyoruz.

2 — İkinci ayetikerimeden öğreniyoruz ki: Zümre taaddüdü neticesinden Cenabı Hakkın istediğı; zümrelerin hayırlar da musabakasıdır. Halbuki dünya yer yer egoizmin pençesinde, ve henüz şerde musabakadadır.

3 — Üçüncü ayetikerimeye göre, Allaha imânı olanların kardeşce muâşeret etmeleri ve aralarına ekilen nifak tohumlarının, sûitefehhümlerin izâlesi lâzım gelirken, dünya egoizmin savletleri içinde bir şûriş yeri, ihtilâf sahnesi olmuştur.

4 — Dördüncü ayeti kerimeye göre: (Bütün peygamberlerin, kitapların, gelmesinden, ve dinlerin teessüsünden Allahın esas muradı dünyada *Adalet ve muvazene te'sisi* olduğu halde, intibahla düşünmemiz lâzımdır ki henüz, dünyaya *kuvvet zulüm, haksızlık*, yâni

egoizm hâkim bulunuyor ve bütün ıztırablar, mücadeleler bu acılardan ileri geliyor. Dünya bu yüzden harâb ve bedbaht oluyor, her devletin müdafaayı milliyye bütçesi bu haksızlıklara karşı bir tedbir olarak günden güne arttırılıyor. Zira günden güne emniyet kalkıyor. Fakat dünya zorla bir intibah devresine de giriyor. Cenabı hakdan niyaz edelimki bu intibah ve uyanma hareketi bütün dünyaya ebedî saadetlere mukaddime ve noktai-hareket olsun.

Bu bahsi de şu âyetikerime ile bitiriyorum: Onu ki asırlardanberi istisnasız dünyadaki her cum'a namazı cemâatinde her hâtib ihtar eder, işte onu bir kerre de Buradan tekrar etmiş oluyorum: (16 - nahil - 90): «Allahutaalâ adâleti, hayır hasenât ve eyilik işlerini ve yakınları gözedip yardımı emr ve fahiş günahdan [yâ-ni : aşırı fena söz ve işlerden ve nekeslikten] ve münkerden [yani: Allahın rızasına mugayir sözden ve işden] ve zulümden nehi edip sakındırır.

Üçüncü Kitabın Fihristi

Sahife

- 3 — Dinlerin menbaı ve gayesi,
 - 4 — Teslimiyet dini,
 - 7 — Hazreti İbrahimin din esası,
 - 10 — Allahın birliğı esası,
 - 16 — Hıristiyanlara göre birlik esası,
 - 18 — Muhammedîlere göre birlik esası,
 - 20 — Cenabı Hakka göre birlik esasında insan mefhumu,
 - 25 — Musevilere göre insan mefhumu,
 - 26 — İnsan birliğinde takva esası,
 - 29 — Bir tek dinin devir safhaları,
 - 31 — Müstakbel Kemal devri ve tam birlik,
 - 36 — Ferdlerin tekâmül esası - gaye
 - 41— İntibah esasında maksadın izahı,
-

**ÖMER FEVZİ MARDİN İLÂHÎYYAT
KÜLLİYATI
F İ H R İ S T**

Kitap Sıra Numarası:

1	Başlangıçtaki fikir
2	Hakikat ilmi
3	Din ve safhaları
4	Din ve esasları
5	Din ve telâkkileri
6	Dinlerde ilmühal esasları
7	Cemiyette ızdırap ve ümid
8	Müsevîlik
9	İsevîlik
10	Muhammedîlik
11	Namaz mefhumu
12	Oruç mefhumu
13	Tasnifli Kur'anı kerim
14	Mukaddes müeyyideler
15	Tefsir
16	Münâcât
17	Tevratı şerif vesikası
18	Hikmetler ve hakikatlar

Kitap Sıra Numarası:

- 19 Dinler arası Harp ve sulh hükümleri
 - 20 Siyaset ve mezhep
 - 21 Tâlim ehliyeti
 - 22 İslâmda istifa yolu, ittika hayatı
 - 23 Hıristiyanlarda istifa ve ittika hareketleri
 - 24 Mukaddes kitaplara müstenit hayat muh -
tirası
 - 25 Münâcât fikirleri
 - 26 İlâhiler
 - 27 Ana kültür ana dizi
-

Kitap İncelemesi

- 1) Kitapın yazarı kimdir? (Yazarın adı, soyadı, doğum tarihi, ölüm tarihi, mesleği, diğer eserleri, yaşamı hakkında kısa bir biyografi yazınız.)
- 2) Kitapın başlığı nedir? (Kitapın başlığını yazınız.)
- 3) Kitapın konusu nedir? (Kitapın konusunu yazınız.)
- 4) Kitapın amacı nedir? (Kitapın amacını yazınız.)
- 5) Kitapın içeriği nedir? (Kitapın içeriğini yazınız.)
- 6) Kitapın değeri nedir? (Kitapın değerini yazınız.)
- 7) Kitapın etkisi nedir? (Kitapın etkisini yazınız.)
- 8) Kitapın yazarı hakkında başka bir bilgi yazınız.
- 9) Kitapın başlığı hakkında başka bir bilgi yazınız.
- 10) Kitapın konusu hakkında başka bir bilgi yazınız.